

Carl Spitteler

Imago

... slávny román
nositeľa Nobelovej ceny
za literatúru

EUROPA

Carl Spitteler

EUROPA

Publikáciu a preklad diela z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia.

U. fond
na podporu
umenia

Diese Übersetzung wurde durch ein
Exzellenzstipendium des Übersetzerhauses
Looren gefördert.

[lo:rən]

Carl Spitteler *Imago*

Preklad © Katarína Széherová 2025

Redakčná úprava © Martin Plch 2025

Návrh prebalu a grafická úprava (s použitím grafiky

Ferdinanda Hodlera) © Martin Vrabec 2025 **bee@honey**

Sadzba © Milan Beladič (www.beeandhoney.sk) 2025

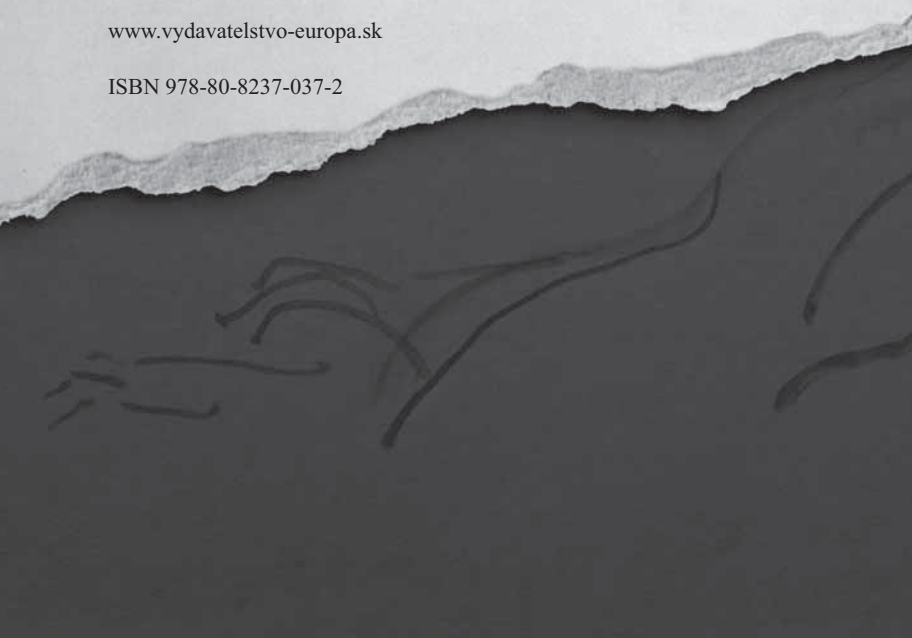
Ako sedemdesiaty prvý zväzok edície Premena

vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2025

Prvé slovenské vydanie

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-8237-037-2

Imago

edícia
PREMENA
zväzok 71

Návrat sudcu

„Ešte nevystupujte! Vyčkajte, až sa vlak zastaví!“ – „Ráčite nosiča batožiny? Nosiča?“ Tak toto je tá domovina, po ktorej túžime, až nám ide srdce puknúť! Na žandárovi, ktorý sa poľľakuje tamto vo vestibule, to však nevidno. Dokonca sa mi zdá, že zíva. Domovina, a on zíva!

„Máte aj veľkú batožinu?“

Staničné námestie ako každé iné; strnulé domy, prísne a sivé ako všade; ani náznak zlata a purpuru. Boli tie ulice aj predtým také veterné a prázdne? Fúj, aké mračná prachu! A aký ľadový vietor, začiatkom septembra! Viktor, v tejto kamennej strohosti sa aspoň niečoho nemusíš báť: že podľahneš ľúbostnému pokušeniu. Kdeže, toto nehrozí!

Lenže zadubený nosič batožiny s dotieravými táraninami nedovolil rozjímať. „Spravili by ste mi veľkú láskavosť?“ vyzval ho Viktor. „Prosím, pomaly, ale naozaj pomaly obíd'te tento stĺp a počítajte kroky. – Koľko? Šesť? Dobre, ďakujem; a teraz, ak súhlasíte, pôjdeme ďalej.“ Chlapovi od údivu padla sánka a celú cestu už zo seba nedostal ani slovo.

Len čo Viktor vošiel do hostinca, vypýtal si adresár. Akože sa teraz tá nevernica volá po manželovi? Vidí sa mi, že Wyssová, pani direktorová Wyssová. No aký je to direktor? Existujú direktori železníc, bánk, plynární, cementární, gumární, všelijakí možní aj nemožní direktori. Nuž, hneď sa to dočítame. Správne, tu je; pravda, opatrne schovaná za manželom: Dr. Treugott Wyss, profesor, direktor mestského múzea a umeleckej školy, člen predstavenstva kantonálnej knižnice, člen výboru pre správu sirotinca, Münstergasse 6.

Ejha, koľká múdrosť! Aká znôška hodností! Čudné, bankový direktor by mi bol asi milší. Nuž, nepochybne veľmi vzdelaný pán. Aj tak – neviem prečo, nie je to moja vina – si tohto poslušného tuctového manželíka neviem predstaviť inak než ako malého, nevzhľadného a trocha nemotorného, ak nechcem rovno povedať komického človečika.

Tak zajtra predpoludním na Münstergasse 6. Všakže, krásna pani, ani v päte netušíš, že zajtra sa blíži tvoj sudca? A na

druhý deň ráno sa v návštevných hodinách vybral na Münster-gasse.

Ako asi vydrží pozerat' sa na mňa? Sú dve možnosti: buď zbledne a vypotáca sa z izby, alebo sa zapýri, vzchopí sa, začne byť vzdorovitá a bezočivo sa mi zahľadí do očí. V tomto prípade si pohľad nabijem spomienkami a prinútim ju predomnou sklopiť zrak. Následne sa obrátim k nemu, tuctovému manželíkovi: „Veľ'avážený pane, tá záhadná pantomíma, ktorú sme pred vašim udiveným zrakom práve predviedli, vaša žena a ja, si žiada vysvetlenie. Prirodzene, som ochotný poskytnúť vám ho, považujem však za rytierskejšie prenechať slovo vašej pani. Hoci už som jej veriteľom, nechcem sa hrať na jej žalobcu. Nech vám teda sama povie, prečo a z akého dôvodu som ja právoplatným vlastníkom vašej manželky a vy, pane, ste vďaka môjmu povoleniu len mojím zástupcom a verným miestodržiteľom. Zahod'te však všetky obavy; keďže som vás mlčky uznal za svojho manželského miestodržiteľa, uvedomujem si, že som prijal povinnosť zachovať slušnosť, preto nebudem nijakovsky narúšať vaše manželstvo, váš pokoj ani vaše šťastie. Váš rodinný krb je pre mňa posvätný a moja jasná úloha znie: ukloniť sa a zmiznúť; vy sa to naučíte, pán direktor, a budete si na mne vážiť cnosť neviditeľnosti. Tak ako ja som prvý a posledný raz prekročil váš prah; keď som sa dnes objavil, stalo sa tak len preto, aby som raz v živote, jediný raz a nikdy viac, vašej ctenej pani manželke pokorne prejavil nedostatok úcty z mojej strany. Tam leží stelesnené priznanie viny. A to mi stačí. Ak by to nestačilo vám, bývam tam a tam a som vám kedykoľvek, od rána do večera, k dispozícii.“ Pri-bližne takto sa mu prihovorím. – Číslo domu štrnásť; v myšlienkach som ho minul. Tak teda späť: číslo dvanásť, desať; už sa blíži; osem – teda ďalší dom. Domček nie je najhorší; taký čistý, útulný s bielymi čipkovanými záclonami a doďaleka vyčnievajúcim arkierom; kto by na ňom zvonka videl faloš, ktorú v sebe skrýva? Počuť aj kanárika; a detský smiech. Dieťa? Ako sa tam ocitlo dieťa? Vari som si pomýlil číslo? Nie, šesť je správne. Nuž, v jednom dome môže bývať viacero rodín.

Keď si na dverách prečítal meno Wyss, pulz sa mu náhle dal do poklusu. „Pokoju tam dnu!“ okríkol sa. „Úzkosť prislúcha jej, nie mne, sudcovi!“ Potiahol zvonček a náhlil sa po schodisku, preskakujúc schody.

Lutujem, zatričkovala služobná so sladkým výrazom, pán direktor s pani direktorovou sú mimo domu.

Pri tom zaškrípala jeho nevôľa. Bol pripravený na každé prijatie, iba nie na žiadne. A vôbec, neznášal, keď niekto, koho chcel navštíviť, nebol doma. „Sú mimo domu?“ Teda ona za jasného bieleho dňa s tamtým chodí von?! Prirodzene, má na to právo, lenže neexistuje len právo, existuje aj stud. „Tu je moja vizitka, o tretej hodine popoludní vás opäť navštívím.“

„Pani direktorová budú dnes popoludní sotva doma,“ odvážila sa služobná.

„Ona bude doma!“ zavelil, zvrtoľ sa a odišiel. Aká zlomyseľná osoba, táto služobná! Ako jedovato zdôraznila slová ‚pani direktorová‘, takmer výsmešne. Na schodoch stretol pošťára. „Pohládica pre pani direktorovú,“ hlásil nahor. Teda aj on! Zbabelá cháska! Otroci faktov! Keby som sa s ňou oženil ja, pravdepodobne by ju dnes volali mojím menom.

Na ulici vytiahol hodinky: „Pol dvanástej; pred obedom ešte stihnem zájsť k pani Steinbachovej. Z Münstergasse do Rosentalu je to trocha ďaleko, ale ak trošku pridám do kroku ...“ – a v pamäti mu zažiarila príjemná záhradka s astrami v jesennom slnečnom svite. So šťastným úsmevom pri predstave, že opäť uvidí priateľku, rezko vykročil. Čím dlhšie kráčal, tým rýchlejšie ho hnala túžba. Pri záhradnej bránke sa zarazil: „Samozrejme, ani ona nebude doma, veď keď sa to raz začne, šíri sa to ako mor.“ No nie, zázrak! Z horného okna zaznel radostný výkrik a domáca pani žiariac priateľstvom mu vybehla naproti dolu schodmi. Nechýbalo veľa a boli by si padli okolo krku. Za obe ruky ho ťahala k sebe: „Ste to naozaj vy? – Nože si sadnite a rozprávajte! V prvom rade, milý priateľ, ako sa máte?“

„Ako to mám vedieť?“

Pobavene sa nahlas rozosmiala: „Podľa tohto vás opäť spoznávam! Teda: hovorte, rozprávajte, pre mňa za mňa hocičo! Len aby som počula váš hlas! Aby som naisto vedela, že ste to

naozaj vy, že to nie je len pekná rozprávka. Lebo u vás, pane, sa fantázia a skutočnosť natoľko prelínajú, že človek by sa nečudoval, keby ste mu zrazu zmizli pred očami.“

„Vlak myšlienok sa vám trochu vykoľajil,“ zažartoval, „nie je pripojený úplne bezchybne. Apropo, neprikážete mi, aby som sa otočil okolo vlastnej osi, a tak vás presvedčil, že som to naozaj ja?“

„Nie, radšej mi ešte podajte ruku. – Tak! Teraz vás pevne držím. Nie, také prekvapenie! Kedy ste vlastne prišli?“

„Včera večer. – Viete, že ste čoraz mladšia a krajšia? A – pravdaže, ako inak, stále sa odievate s najvyberanejším vkusom!“

„Ólala! Mlčte! Stará tridsaťtriročná vdova! A vy ste – o čosi mohutnejší a mužnejší, zdá sa mi, než pred štyrmi rokmi; ako to mám povedať – ste akýsi istejší, odvážnejší!“

„Až príliš odvážny, podnikavý, bojovný!“

„Bodaj by to tak zostalo. Môžeme od vás čoskoro očakávať niečo veľké, pekné? Však viete, ako s tým počítam.“

„Ach, bože, čo sa toho týka,“ vzdychol a ustarostene sa zamyslel.

„Môžete sa tváriť užialene, ako len chcete,“ zasmiala sa, „ja vás ľutovať nebudem, ani najmenej. Bolest' dokonalosti, starosť víťaza!“

Poludňajšie zvony z katedrály zahlaholili hlbokým tónom. „Viete čo,“ povedala zaliečavo, keď vstával, „príďte dnes popoludní na šálku čaju, budeme len my dvaja.“

Už chcel radostne prisvedčiť, vtom si spomenul: „Žiaľ, už mám iné povinnosti,“ ľutoval rozladene.

„Ejha, pozrime sa! Len včera večer prišiel a dnes je už zadaný? No nechcem vyzvedať vaše tajomstvá.“

Priznal sa nerád, urobil to práve preto, že si nedovolil byť zbabelý. „Nie je to tajomstvo,“ povedal, „pred nikým, a tobôž nie pred vami. Na tretiu hodinu popoludní som totiž ohlásený u pána direktora Wyssa.“

Udivene sa naňho pozrela. „Preboha, čo v tom demokratickom chráme cností chcete? Vy azda poznáte pána direktora?“

„Pána direktora nie, zato pani direktorovú.“

Teraz sa zmenila tvár jej a nadobudla chladný výraz. „Viem, viem,“ povedala a odvrátila sa, „pred štyrmi rokmi ste sa s ňou letmo stretli v kúpeľoch. Na jeden či dva dni, zdá sa mi.“

„Letmo!“ zvolal popudene. „Letmo? To hovoríte vy, čo o tom viete svoje? ‚Na jeden či dva dni‘, čo to znamená: dni? Vari sa hodnota života meria kalendárom? Som presvedčený, že niektoré hodiny zavážia viac než tridsať rokov všednosti; hodiny, ktoré žijú večne, s takou istotou ako nejaké umelecké dielo, ba ešte istejšie; lebo umelec, ktorý ich vytvoril, je posvätný veľduch krásy!“

„Čo ich, žiaľ, nechráni pred pomínutelnosťou a zabudnutím.“

„Zabudnutie nepoznám, minulosť nestrpím.“

„Vy s vašou fantáziou nie; zato iní ľudia áno; najmä ak im prítomnosť plní všetky želania. Naozaj si myslíte, že pani direktorová Wyssová vašu návštevu očakáva, alebo že by jej zvlášť chýbalo, keby sa neuskutočnila?“

„To si určite nemyslím, a svojou návštevou jej vôbec nehodlám spôsobiť potešenie.“

Pani Steinbachová sa na chvíľu odmlčala, potom prehovorila akoby sama pre seba, ibaže nahlas a dôrazne: „Krásna Theuda Neukommová je teraz odkrojený krajec chleba; spokojná v šťastnom manželstve. Vzdelaný, vážený a veľactený muž, ktorého ľúbi a ktorý je hoden jej lásky; roztomilé dieťa (chlapec, skutočný anjeličik, to vám poviem, gurážny tvrdohlavec s čiernymi brčkavými vláskami ako jeho matka; ba už začína aj rozprávať. – Áno, pokojne sa tvárte, že nad tým len mávnete rukou. Možno je to pre vás nepodstatná vec, ale pre matku nie!) – k tomu bohaté rodinné požehnanie priateľov a príbuzných, v ktorých si voľká; v prvom rade brat Kurt, ohromný človek, veľký génius, jej miláčik.“ Tu sa odmlčala a jemne sa pousmiala. „Mimochodom, práve mi napadá, veď ona dnes popoludní vôbec nebude doma; cestuje so spevokolom po krajine.“

„Prepáčte, ona bude doma!“

„Ach, keď to viete naisto, pravdaže vám nebudem oponovať.“ Potom náhle, s vážnym pohľadom: „Milý priateľ, povedzte mi úprimne, čo chcete od pani direktorovej Wyssovej?“

„Nič!“ vyhrkol rozhorčene.

„Tým lepšie, inak by ste čelili citeľnému sklamaniu. – Tak teda inokedy. Hocikedy, keď budete chcieť. Veď viete, u mňa ste každý deň a každú hodinu vítaní.“ – A keď ho vyprevádzala von, ešte raz dôrazne povedala: „Krásna Theuda je teraz odkrojený krajec chleba.“

Ako nápadne zopakovala tú hlášku o odkrojenom krajci chleba! Azda si nemyslí...? Ach nie, moja drahá, ženích vznešenej Imago je voči pani direktorovej Wyssovej obrnený. – Tak toto je jej najnovší šport? Privádzať na svet chlapčekom? Prosím, milostivá pani, nedajte sa rušiť. Dvojčatá, trojčatá, pre mňa za mňa hoci aj dvanásťročatá, správajte sa tak, akoby som neexistoval. – Ale prá, keď som odvetil, že od nej nič nechcem, nebolo to presné; musíme to uviesť na pravú mieru. A ihneď odovzdal poslíčkovi lístok, aby ho doručil pani Steinbachovej: „Milá priateľka, oprava: nie že od nej ‚nič‘ nechcem, chcem od nej, aby predou mnou sklopila zrak. Váš verný Viktor.“

V reštaurácii sa popri stenách nudili hostia; chvíľu civeli z okna, chvíľu si nezainteresovane prezerali obrazy, kým konečne nedonesú obed.

Viktor sa zastavil pred čierno orámovaným obrazom hlavy štátnika (pravdaže, meno bolo nečitateľné). Široká tvár s hrubými, pevnými črtami, akoby sa zrodila podľa vzoru drevorezby. Nezištný a cieľavedomý výraz, plamenný presvedčivý postoj, strnulý pohľad, nezvyknutý vzdorovať muž proti mužovi, len bezpredmetne kĺzať davom. Viktorovi sa podarilo vyhlásť mužov aforizmus: „Všetko cez ľudovú školu!“ Áno, presne tak ten naškrobený pán vyzeral. Svet ponímať ako výchovný ústav; naučiť sa zmysel života, neskoršie vyučovať; nijaká pravda, lebo bude chutiť múdrosťou, a nijaká múdrosť, lebo bude voňať pokarhaním. Pohroma, ktorú by nástennou presvedčovacou štvoruholníkovou tabuľou spôsobil, keby ho osud namiesto do neškodnej hlasovacej urny postavil ku kormidlu svetových dejín!

Kým takto so štátnikom po sebe múdro pokukávali, k Viktorovi sa nebadane pridružil neďaleko stojaci človek, ktorý

si ponad jeho plece takisto prezeral obraz. „Čo poviete, aká skvostná charakterová hlava,“ posúdil neznámy s obdivom.

Ostatní hostia sa zlietli ako muchy na kocku cukru a zo zástupu druhý raz prišiel úctivý úsudok: „Skvostná charakterová hlava.“ Zjavne to bol dôležitý a ľuďom obľúbený pán, tá charakterová hlava; lebo rozhovor pri ňom viazol aj potom, čo už dávno sedeli za stolom. Náhodou zaznelo jeho meno – Neukomm. Pozor, počul si? Neukomm! Veď tak sa volala aj ona. Žeby jej vzdialený príbuzný?

„Zanechal po sebe nejaké deti?“ zaznela šeptom otázka. „Dve,“ oznamovala odpoveď, „syna a dcéru. Syn nič moc, skladá básne; zato dcéra sa vydala za chýrneho pána direktora Wysa. Nádherná ženská, to vám poviem; na ulici sa za ňou všetci otáčajú. Vysoká, hrdá, tmavá ako južanka (jej stará matka bola Talianka) a vášnivá, pánabeka! Mimochodom, veľmi slušná a cnostná; nikto o nej nemôže povedať nič zlé. A presvedčená vlastenka ako jej nebohý otec.“ – Tak tá charakterová hlava je jej otec! Už sa prebuď, ach, rozum môj, a pohni sa, lebo z toho vyplýva celá hromada dôležitých úvah. Rozum sa ledabolo pohol, trošku nadvihol hlavu, potom sa znova ľahostajne uložil na odpočinok, ako strážny pes ležiaci na ulici, keď okolo neho prechádza mliekar. „Tento fakt mi je trápny,“ oznamoval rozum.

Po jedle sa Viktor spýtal hlavného čašníka: „Kam si môžem ísť prečítať noviny?“

„Najlepšie bude, keď pôjdete do kaviarne Scherz pri stanici; cestu vám ukáže každé decko.“

V plnej sále našiel stolík pri okne s dvoma voľnými miestami. Ľudia odchádzali, ľudia prichádzali, obzerali sa; ale nikto si k nemu neprisadol. „Tu ako všade! Jasný, Viktor, nemáš v sebe nič vábivé, nie si ‚príjemný‘. – Zábavná myšlienka: čo keby teraz uprostred tejto chásky sedel môj verný miestodržiteľ? Prečo nie? Aj on si zrejme dožičí svoje noviny. Trebárs tamten vzadu s ľanovo blond'avými prameňmi vlasov a okuliarmi na ovčej tvári? Adonis to práve nie je, nemožno to tvrdiť ani pri najlepšej vôli; a viac intelektu, než je u pána profesora bezvýhradne nutné, tiež asi nemá. Miestodržiteľ, miestodržiteľ, ak ti môžem

poradiť, na svoju učenosť sa priveľmi nespoliehaj, inak ťa jedného pochmúrneho rána pokrstí tvoja pekná Juno, o ktorej si toľko namýšľaš, ‚doktor Nabažený‘. Podľa zákonov slušnosti by som mal vlastne ísť za ním a trochu si z neho utiahnuť. Keby som si bol úplne istý, že je to on! Nuž, čoskoro si to overíme. Dve hodiny desať minút; ešte tri štvrt’hodiny. Ako sa ten čas vlečie! – Ha! Aký urastený muž teraz vchádza! Bf! Hrdina dievčenských snov. Nieкто, o koho sa dá ‚oprieť‘, okolo ktorého sa dá ‚oviniť‘, životná opora! Keby som vedel spievať, zaspieval by som: ‚On, najúžasnejší zo všetkých!‘ Má aj Jupiterove kučery! Koho mi tento slastný Herkules pripomína? – Správne, srdcového kráľa v kartách. – Beda, devy, nariekajte! Pozrite na tú manželskú obrúčku! Ba už aj otecko, lebo taký spokojný so svetom môže kráčať len ten, komu sú známe otcovské pocity. – Ako starostlivo si skladá zvrchník! A to fajnové, bezchybné šatstvo, ktoré teraz odhaľuje! Ba čo viac! Myslím si, že vskutku mieri ku mne. Vitaj, najúžasnejší zo všetkých!“

Srdcový kráľ sa so zdvorilým úklonom posadil; nato vytiahol cigaretu: „Môžem vám ponúknuť?“ Viktor s vďakou odmietol: „Nefajčím.“ A videl si tú umelecky vyšívanú cigaretovú taštičku? Naisto od manželky.

Srdcový kráľ si vzal – „Dovolíte?“ – obrázkový časopis a prívetivo, takmer zhovievavo doň hľadel, s polovičnou pozornosťou – pritom bubnoval prstami po stole. Aké pestované nechty!

Ale srdcovému kráľovi v prvom rade nešlo o čítanie; skôr sa chcel zhovárať; zjavne si pochutnal na obede. „Vy ako cudzí v našom kraji,“ začal rozhovor váhavým úvodným hlasom, keď sa hrdelné hlásky v jeho blízkosti množili intenzívnejšie, „asi nebudete priaznivo hodnotiť náš trochu drsný dialekt?“

„Ja nie som cudzí,“ opravil ho Viktor stručne, „tu som sa narodil a vyrástol; len som dlhé roky žil inde.“

„Ach, tým lepšie; tak mi je potešením privítať vás ako krajan.“

Nato sa znova zahalil časopisom a sám pre seba sa začal usmievať. „Cmúľa svoje manželské šťastie ako pelendrekovú tyčinku,“ pomyslel si Viktor.

Keď srdcový kráľ vycmúľal pelendrek, ukázal na obrázok Werthera v časopise. „Aký je váš názor,“ začal po krátkom zaváhaní, „myslíte si, že taká vášnivá, rojčivá láska sa v dnešnej dobe ešte vyskytuje?“

„Príroda sa vždy vyskytuje,“ odvetil Viktor.

Srdcový kráľ sa pousmial. „To nebolo zlé. Všetko závisí od toho, ako úzko či široko chápeme pojem príroda. Takže vy si úplne vážne myslíte, že v našej realistickej epoche...“

„Niet žiadnej realistickej epochy.“

„Ak to tak chcete, teda niet. Ale predsa len sú, to musíte uznať, rozlične naladené epochy; napríklad také, kde by isté duševné stavy, ktoré sa predtým vyskytovali, boli jednoducho nemysliteľné. Alebo by ste si vedeli predstaviť povedzme Jána Krstiteľa, Františka z Assisi alebo, aby sme zostali pri našom príklade, Werthera, v košeli s vysokým, naškrobeným golierom? – Prepáčte, povedal som to bez zrnka uštipačnosti. Nie, naozaj, prosím, verte mi, myslel som to celkom neškodne.“

Viktor s úsmevom odobril: „Nerobím si nárok na titul krsťiteľa ani svätca – ale či svätý duch pochádza z jedenia lúčnych kobyliiek alebo extáza závisí od goliera na košeli, o tom by som chcel zapochybovať. Mimochodom, stvoriteľ Werthera, ak mám správne informácie, mal vo zvyku odievať sa pôvabne až ozdobne.“

A keďže nastala dlhšia odmlka, Viktorovi skrsla v hlave myšlienka, a čím dlhšie zotrvala, tým ťažšie sa jej zbavoval. „Nepoznáte náhodou,“ odvážil sa napokon nečakane, úzkostným hlasom, „nepoznáte v meste náhodou istého takzvaného pána direktora Wyssa?“ – Sotva tú vetu vypustil z úst, pocítil na tvári nával horúcej červene.

Srdcový kráľ prekvapene zdvihol zrak: „Isteže poznám, prečo?“

„Čo je to za človeka? Teda: ako vyzerá? Je vysoký či nízky? Mladý či starý? Protivný či príjemný? Zaiste vzdelaný človek, všakáno? Súdiac podľa jeho titulov a funkcií.“

Srdcový kráľ sa zatváril veľmi múdro a pobavene sa pousmial. „Nuž, ako každý má veľa chýb; popri nich možno,

tak si aspoň lichotím, aj zopár znesiteľných vlastností. – Dovoľte mi, aby som sa predstavil: direktor Wyss.“

Prišlo to tak graciózne, s takou láskavou iróniou, že Viktor, ktorý si nič nevážil viac než citové nuansy, v záchvate sympatie odrazu vyskočil a ponúkol spoločníkovi ruku, ktorú ten horlivo uchopil a potriasal. Medzi dvoma mužmi sa vytvorilo čosi ako priateľské puto.

Keď svoje meno povedal aj Viktor, direktor potešene zvolal: „Vy ste evidentne ten pán, ktorý nás dnes ráno hodlal pocítiť svojou návštevou. Úprimne ľutujeme; obzvlášť moja žena, s ktorou ste sa, myslím, ak sa nemýlim, raz stretli v morských kúpeľoch.“

„Nie v morských,“ opravil ho Viktor znechutene, „v horských kúpeľoch.“

„Žiaľ, toto potešenie si nemôže dožiť ani dnes popoludní, lebo si dohovorila výlet s dámami zo spevokolu; práve idem zo stanice. Hádám sa tým nedáte odradiť, a ak si to nevyložíte ako dotieravosť z mojej strany, chcel by som vám navrhnúť, aby ste prišli do Ideálie; nepotrebujete na to žiadne formality; jednoducho sa objavíte ako teraz predou mnou. Moja žena je navyše čestnou predsedníčkou.“

„Do Ideálie?“

„Aha, zabudol som, neviem sa sústrediť... – Pravdaže, vy nemôžete vedieť.“ Nato začal zoširoka rozprávať o Ideálii: nadácia jeho nebohého svokra – skromné stretnutia bez tlaku a vznešenosti – ani módna prehliadka, ani slávnostná hostina – slúži výlučne na pestovanie trocha obsažnejšej družnosti, kde si povznesená nálada podáva ruku s oddychom (pričom jedno nevyklučuje druhé), hlavne hudba sa odporúča na takéto účely – a takto podobne, s výpočtom mien členov a dátumov stretnutí a ako tá partička prebieha; obyčajne v stredu, v piatok a v nedeľu.

Viktor pozorne počúval, v duchu však prešiel od sluchu k očiam: tak toto je ten miestodržiteľ! Srdcový kráľ! Najúžasnejší zo všetkých! Vzal si za miestodržiteľa Adonisa! Prečo vlastne predpokladal, že miestodržiteľ musí byť smiešny, pri najmenšom nemotorný človek? Ach, tento srdcový kráľ nie je

ani trochu smiešny, ani trochu! – A hľadel naňho uprene, ohromene, takmer vystrašene. – Ved' bud' rád, Viktor! Však ti slúži ku cti, keď tvoj miestodržiteľ robí dobrý dojem. Aj to je úplne v poriadku, že ona ho zjavne ľúbi; vari som si niekedy želanie iné? Božechráň; práve naopak; malo by ma trápiť, keby tomu tak nebolo. – A zas ona! Taká výzva! Labzovať so spevokolom po krajine, keď som sa ohlásil na návštevu! Bez debaty, tejto dáme chýba pocit hanby.

„Vy ste pravdepodobne tiež muzikálny?“ zaznel mu do myšlienok miestodržiteľov hlas. „Či prinajmenej máte rád hudbu?“

„Myslím, že áno; teda, neviem presne, podľa toho akú.“

Na kostolnej veži odbila celá hodina. „Tri hodiny!“ zhrozil sa miestodržiteľ a zdesene vyskočil. „Zarozprával som sa, musím ísť čo najrýchlejšie do múzea. – Nuž teda, čo poviete, počítam s tým, že vás budem môcť privítať v Ideálii.“ Chvatne mu podal ruku a frčal preč.

Viktor sa rozrušene vliekol uličkami. Mohol si hovoriť, koľko len chcel: „Viktor, bud' rád,“ nič nepomáhalo, bol stiesnený, sklúčený, znechutený.

Čo zlé sa mu prihodilo? Vôbec nič; a predsa bol sklúčený. Až sa chodením vonku za mestom unavil. Potom, keď si doma natiahol údy na pohovku, mu bolo znova ľahšie. „Na zdravie,“ zažalalo mu telo.

„Ďakujem, Konrád,“ odvetil priateľsky. Mal totiž vo zvyku volať svoje telo kamarátsky Konrád, lebo s ním výborne vychádzal.

Keď sa dosýta ponáňoval, zazrel na stole lístok, ktorý, vychádzajúc z prírodných zákonov, tam musel ležať už hodnú chvíľu. Od pani Steinbachovej.

„Vy zloduch! Pani direktorová Wyssová nemusí pred nikým klopiť zrak. Zaraz ku mne prídte, aby som vás pokarhala.“

Odhodlane, vo vzdorovitej nálade uposlúchol výzvu.

„Neviedla som, že viete byť taký nepríjemný!“ oborila sa naňho. „Sadnite si na lavicu obžalovaných a podrobte sa výsluchu. Z čoho obviňujete pani direktorovú Wyssovú?“

„Z nevery.“

„Čo to znamená v preklade do rozumného jazyka?“

„V rozumnom jazyku to znamená – preklad to nepotrebuje –, že sa dopustila nevery.“

„Ale teraz, pane, musím s vami hovoriť vážne a prísne; lebo ide o česť bezúhonnej ženy. Odvolávam sa na vašu pravdovravnosť, v ktorú pevne verím, a apelujem na vaše svedomie: vy ste boli s Theudou Neukommovou zasnúbený?“

Prudko sa ohradil: „Ale kdeže!“

„Alebo bolo medzi vami aspoň čosi, čo by sa vyrovnalo zasnúbeniu, čo by vás oprávňovalo predpokladať – vyznali ste si lásku? Zaviazali ste sa slovom alebo gestom? Bozkom? Čo ja viem čím?“

Opäť horlivo zaprotestoval: „Nie, nie, nie! Ste na zlej stoppe; len sme si vymenili zopár úplne bezvýznamných slov. Sedel som vedľa nej pri stole, chvíľu sme sa poprechádzali po záhrade, potom mi v sále zaspievala pesničku. Nič viac.“

„A nasledovali listy?“

„Vôbec nie! Na to som bol príliš úctivý aj svedomitý; ona zas príliš opatrná. Na ženy sa nezabúda písomne, to dobre viete.“

„Tak teda čo? Prosím, pomôžte môjmu chudobnému rozumu.“

Jeho tvár zrazu nadobudla cudzí, smrteľne vážny výraz, akoby zočil ducha. „Osobné stretnutie vo vzdialenom meste,“ zachvel sa mu hlas.

„Prepáčte, že vám budem oponovať: od pani direktorovej viem opak, a pani direktorová Wyssová neklame.“

„Ani ja neklamem! Keď hovorím ‚osobné stretnutie‘, samozrejme nemám na mysli nič telesné.“

Mimovoľne sa na stoličke prisunula a uprene sa naňho zadívala. „Nič telesné? Azda mi nechcete tvrdiť – či ako tomu mám rozumieť?“

„Rozumiete správne, išlo o stretnutie jednej duše s druhou. – Upokojte sa; som pri zdravom rozume a vnímam vonkajšie veci rovnako ostro ako každý iný. Prečo sa tvárite tak neveriaccky? Vari si myslíte, že zo zariadeného domu je vidieť menej jasne než z prázdneho? Preto keď hovorím o vidine...“

„Vy veríte vo vidiny?“ zaúpela.

„Tak ako každý, napríklad aj vy. Sen, spomienka, doznievanie milovanej tváre, rozsvietenie vízie v umelcovej duši, vari to nie sú vidiny?“

„Prosím, nechajte si tie sofistikované majstrovské reči! Hovorme vážne. Predsa pri spomienke, pri umeleckom vyznaní si je človek vedomý toho, že ide o čisto fantazijné obrazy.“

„Toho som si naďalej vedomý.“

„Vďakabohu, to sa mi uľavilo. Predtým ste sa totiž vyjadrili tak, až som si na okamih pomyslela, že svojej takzvanej vidine chcete prisúdiť rozhodujúci vplyv na svoj reálny život, na svoje činy.“

„To vskutku robím.“

„Nie, nerobíte!“ zvolala rozkazovačne. „To nemôžete robiť!“

Uklonil sa. „Prepáčte mi, že si to napriek tomu dovoľujem robiť.“

„Ale to je šialenstvo!“ vykrikla.

Usmial sa: „Čo je šialenstvo, prosím, čo? Že vnútorným zážitkom prisudzujem rovnakú hodnotu ako vonkajším? Dokonca nekonečne vyššiu? Alebo sa nimi dám ovplyvniť? – A čo svedomie? A Boh? Vari aj to je šialenstvo, keď sa človek vo svojich činoch dá ovplyvňovať svedomím alebo Bohom?“

Na okamih sa zarazila, dotknutá, rozpačitá z jeho odpovede. Viktor pokračoval: „Jediný rozdiel je v tom, že ostatní sa uspokojia s nejasnými vidinami, kým ja ich musím vidieť jasne, ako maliar Nanebovstúpenie panny Márie. ‚Boží prst‘, ‚Božie oko‘, ‚hlas prírody‘, ‚znamenie osudu‘ – čo si počať s týmto anatomickým múzeom? Ja chcem vždy vidieť celú tvár.“

Zronene si vzdychla: „V ostrovtipnom myslení máte, pravda, nad mojím mdlým ženským mozgom stonásobnú prevahu; do tejto oblasti sa preto vôbec nebudem púšťať. Môžem iba ľutovať a smútiť.“

Položil jej ruku na plece: „Vzácná priateľka, všakáno, vy ste nikdy nepochopili, prečo som nechal nepovšimnutú vašu dobre mienenú radu, aby som si Theudu zaistil záväzným zasnúbením? Priznajte, že ste boli a ste toho názoru, že zo zbabelosti pred

manželstvom som hlúpo premárnil svoje životné šťastie. Vidíte, pritakávate.“

„Povedzme z nerozhodnosti,“ zjemplila jeho výpoveď.

„Nie, zostaňme pri zbabelosti; lebo nerozhodnosť je zároveň zbabelosťou: zbabelosťou vôle. Ale ja už neznesiem, aby na mňa váš rozsudok vrhal zlé svetlo. Preto vás chcem oboznámiť so svojimi dôvodmi. Ste pripravená si ich vypočuť?“

„Som pripravená na všetko,“ šepala a sklonila hlavu, „hoci pred vami netajím, že táto téma mi je trápna a nechápem, na čo má byť dobré vyťahovať staré historiky. Ale ak chcete...“

„Nie ak chcem,“ opravil ju, „keď musím!“ A zmeneným hlasom, zvýšeným tónom spustil: „Nie zo zbabelej nerozhodnosti, nie z hlúpej pochabosti som za ním nesiahol, keď sa ku mne tichým krokom blížilo posvätné šťastie, dívalo sa na mňa jasnými očami a šepkalo: ‚Vezmi si ma!‘, ale s vedomím, čo činím, zvažujúc, čo od seba odvrhujem, po ťažkej, zrelej úvahe som učinil mužné rozhodnutie. A teraz vám priblížim hodinu môjho rozhodnutia.“

Po týchto slovách sa odmlčal, akoby chcel nabráť dych. Keď však mlčanie nekončilo, zdvihla zrak. Stál pred ňou a chvel sa, otriasaný vnútornými búrkami, a mocne zvieral pery. „Predsa len vám to nemôžem porozprávať,“ namáhavo vyriekol, „príliš hlboko ma to zasahuje.“ A oprel sa o klavír.

Rezko vyskočila, aby ho v prípade potreby mohla podprieť.

Ale on už stál vystretý ako svieca.

„Rozhodol som sa správne!“ zvolal. „Viem, že som sa rozhodol správne! A keby som opäť stál pred touto voľbou, nerozhodol by som sa inak!“ Vzal klobúk, uklonil sa a pobožkal jej ruku. „Zhrniem vám to písomne,“ povedal. Hlboko dojatá ho odprevadila k domovým dverám. „Dobre,“ povedala len preto, aby niečo povedala, a prinútila svoj hlas k nenútenému tónu. „Dobre, zhrňte mi to písomne. Viete, že všetko, čo sa týka vás, sa týka aj mňa; a verte mi, hoci som vám nie vždy rozumela a nerozumiem vám ani teraz, nikdy, ani len na okamih som nepochybovala o čistote a ušľachtilosti vašich pohnútok.“

„Vďaka vám, moja verná šľachetná priateľka!“ zvolal vášnivo a oboma rukami ju prudko uchopil. „To sa mi uľavilo; tak ma bolí, tak neznesiteľne ma bolí, keď niekto pochybuje o vznešenosti môjho charakteru.“

„Kto kedy zapochyboval?“ skríkla nahlas, takmer zlostne.

Začudoval sa. „Každý,“ odvetil váhavo, „teda – vlastne nikto konkrétny.“

Medzitým sa vymanila z jeho zovretia a náhlivo sa stiahla o niekoľko schodov nahor. „A ešte jedno: však nie ste nespravodlivý? Nijako jej neublížite?“

Usmial sa. „Ja neublížujem nikomu, nanajvýš sebe samému.“ S týmito slovami vyšiel z domu.

„Vy ste jeden nebezpečný, nevyspytateľný človek!“ vzdychla si za ním a vyčerpane klesla do kresla, aby sa z toľkej námahy zotavila.

Náhlil sa z izby, aby spísal doзнание, ktoré jej bol po ústnom prisľúbe dlžný. A hľa, zatiaľ čo sa mu inak písanie hnusilo ako žabí jed, teraz, keď sa mu pri výsluchu rozvírili spomienky, pocítil dychtivú túžbu písomne zachytiť hodinu svojho životného rozhodnutia, aby to vznešené tajomstvo existovalo aj mimo neho, nezávisle od jeho pamäti, ako nezlomná pravda.

Tak napísal, síce so škrípajúcimi zubami a vzpierajúc sa nutkaniu triezvych zákonov myslenia, ale jedným ťahom, v horúčkovitom chvate:

Pani Marthe Steinbachovej

Zosielam prekliatie a potupu na predchádzajúcu prázdnu prózu, lebo znesväčuje! Nuž teda rozprávam a znesväčujem:

Moja hodina

Ráno prišiel Váš list s Theudinou fotografiou, list, v ktorom ste mi naznačili, že sa odo mňa očakáva jasné slovo, že z toho slova má vychádzať priaznivá odpoveď, a dlhšie otáľanie sa bude považovať za odmietnutie. Rozumel som: napomenutie

podčiarknuté varovaním, a pochopil som: tento deň je vážny, dnes má padnúť rozhodnutie. Prezeral som si obrázok; hľadalo na mňa z neho tisíc obšťastňujúcich hodnôt; čistota vyvolenej devy vynikajúcej krásou, cudnosťou a výchovou – spomienka na spoločne strávené hodiny, ktorých obsahom boli síce bezvýznamné udalosti, ale vyznačovali sa poetickými hodnotami (tieto hodiny v duchu nazývam parúzia) – vrúcny pohľad oduševnených očí, ktoré sa mi prihovárali: „Tvoj, myslí si moja nádej“ – prísľub obrovskej blaženosti tomu, kto si ju bude vedieť získať. Pod obrázkom sa dalo neviditeľným písmom prečítať: „Toto je najvyššia cena“, a slová jej listu šepkali: „Tá cena je tvoja“.

Pokým mi zmysly zamestnával nepokoj toho dňa, obrázok som si ponechával schovaný, užíval som si ho len úchytkom, raz aby som sa ponáral do záhad krásnych hlbavých očí, inokedy som vychutnával nevyčerpatel'né zázraky ženskej krásy. Tak som potajomky popásal svoje srdce na tom milom obrázku.

Neskoro večer, ako som tak osamote sedel v tmavej izbe, postavil som obrázok na stôl pred seba a zbožne naň hľadel, hoci som ho v temnote izby už takmer nevidel. Do mlčania rozľahlého bytu, kde boli otvorené všetky dvere, zazneli melodické tóny: mäkké hrkútanie párika hrdličiek z potemnenej jedálne a z druhej strany, zo siene osvetlenej lustrom, zasnené spevavé švitorenie kanárika, takého, čo spievajú pri umelom osvetlení.

Tak som tam sedel a zvažoval svoj osud. Zmocňovala sa ma hrôza ako z dvojakého dychu protiľahlých svetových strán; v strede však hrozila otázka: „Smieš? Možno porovnať veľkosť so šťastím?“ – Smutne som si vypočul otázku s tušením, že odpoveď musí dopadnúť záporne, inak by otázka ani nezaznela. Srdce mi však, vycítiac nebezpečenstvo, začalo besnieť: „Tvoja veľkosť,“ kričalo, „ktorej ma chceš obetovať, kdeže je? Ukáž, dokáž svoje dielo! – Budúca veľkosť? Hej, kto ti zaručí, že tú budúcnosť zažiješ? Sú choroby, je smrť. Alebo sa domnievaš, že si oslobodený z núdze prírody? Dajme tomu, že zostaneš nažive, ako sa dozvieš o svojej budúcej veľkosti? Prosím, povedz ako? Zo svojho sebavedomia? Ach beda! Beda prebeda! Nemaj mi to za zlé, dovoľ, aby som sa zasmial. Mladíci, ktorí veľmi